

ja myöntämään, että esimerkiksi teismillä voi olla jonkinlaiset rationaaliset perusteet.

Heikko konsiliaationismi jottaakin pois helpoista ratkaisuista takaisin julkisten argumenttien tarkasteluun. Jokaista maailmankatsomusta tulisi siis voida tukea jonkinlaisilla perusteilla. Krooninen ongelma kuitenkin on, että nämä argumentit eivät koskaan ulotu pohjaan asti eikä jonkinlainen epävarmuus ja riski koskaan poistu inhimillisistä uskomusjärjestelmistä.

Pittardin teos on paikoitellen varsin tekninen, ja hän hyödyntää laajasti bayesilaista todennäköisyyslaskentaa argumenttiensa tukena. Tästä syystä kirjan syvällinen ymmärtäminen edellyttää erittäin hyvää formaalin epistemologian hallintaa.

Olli-Pekka Vainio, dos.
Dogmatiikan yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto

LORI G. BEAMAN
The Transition of Religion to Culture in Law and Public Discourse. ICLARS Series on Law and Religion. London/New York: Routledge 2020. 181 s.

Länsimaissa uskonnollinen kenttä on muutoksessa, jota leimaa erityisesti muiden kuin kristinuskon kasvava näkyvyys ja uskonnottomien määrän kasvu. Nämä muut kuin valtauskonnon edustajat muodostavat yhä useammassa maassa kriittisen massan, joka horjuttaa perinteisesti enemmistöuskonnon asemaa nauttineen kristinuskon

legitimiteettiä ja etuoikeuksia. Professori Lori G. Beamanin kirja *The Transition of Religion to Culture in Law and Public Discourse* nostaa valokeilaan yhden oleellisen tavan, jolla valtauskonnon erityisasemaa pyritään tässä muuttuvassa kontekstissa suojaamaan: kehystämällä se uudelleen uskonnon sijaan kulttuuriksi. Beaman analysoi tätä uudelleen kehystämistä ja sen yhteiskunnallisia seurauksia Kanadaan, Ranskaan ja Yhdysvaltoihin sijoittuvien tapausesimerkkien valossa.

Beamanin mukaan uskonnon kehystäminen kulttuuriksi on puolustusstrategia, jolla valtauskonnon erityisasema pyritään säilyttämään uskonnollisesti moninaistuvissa yhteiskunnissa. Uskonnon kulttuuristaminen toteutuu julkisissa instituutioissa kuten oikeuslaitoksessa, kouluissa, mediassa ja julkisessa keskustelussa ja ilmenee erityisesti julkisissa tilallisissa käytänteissä ja symboleissa. Näitä käytänteitä ja symboleita koskevien kiistojen analyysi tuo tämän strategian ja siihen piiloutuvan vallan näkyväksi.

Valtauskontoa kehystetään kulttuuriksi monenlaisilla keinoilla. Nimeämällä uskonnollinen käytäntö tai symboli perinteeksi se tulee määritellyksi valtiollisen suojelun ja kansalaisten moraalisen puolustuksen alaiseksi asiaksi. Keskeistä kulttuuristamisen prosessissa on jaetuiksi miellettyjen arvojen identifiointi ja niihin vetoaminen: yhteisten arvojen katsotaan oikeuttavan uskonnollisen käytännön jatkamisen tai uskonnollisen symbolin läsnäolon etuoikeutella paikalla. Uskonnon kulttuuristaminen nivoutuu kansakunnan yhtenäisyyttä ylläpitäviin tarinoihin, joissa lausutaan julki näkemystä kyseisen yhteiskunnan olemuksesta. Kulttuuristamisen käyttövoii-

mana on lisäksi vastakkainasettelu ihmisoikeuksien ja kulttuuriperinnön vaalimisen periaatteiden kanssa. Kun uskonnonvapauden vaalimisen katsotaan tapahtuvan potentiaalisesti kulttuurin ja perinteen suojelemisen kustannuksella, tätä vapautta voidaan kulttuuriin nojaten rajoittaa.

Kulttuuristaminen suojelee enemmistöuskonnon saavuttamaa valta-asemaa. Se on reaktio kehitykseen, jossa ihmisoikeudet haastavat uskonnollista ja kulttuurista hierarkiaa ja etuoikeuksia asemoimalla enemmistöuskonnon yhdeksi uskonnoksi muiden joukossa ja jossa uskonnonvapauden edistäminen on luonut uskontojen välille horisontaalisen suhteen.

Kulttuuristaminen suojelee myös tunteita. Yhteiskunnallinen muutos aiheuttaa emotionaalisia reaktioita, kuten ahdistusta ja surua oman perinteen oletetusta uhanalaisuudesta. Pelko vallitsevan valta-aseman horjumisen edessä on inhimillistä. Uskonnon kulttuuristamisella on kuitenkin paljon yhteiskunnallisesti haitallisia seurauksia, minkä vuoksi sitä on tarkasteltava kriittisesti.

Uskonnon kulttuuristamisen analyysissä tärkeää ei ole se, mikä lopulta on uskonnon "todellinen" luonne. Tärkeämpää on kysyä, mitä uskonnon kulttuuriksi asemoiva diskursiivinen muutos mahdollistaa ja mitä ääniä se sivuuttaa tai vaien-taa. Julkisessa keskustelussa ongelmaksi määritellään usein perinteen häviämisen vaara. Beamanin mukaan keskeisempi kysymys on kuitenkin liberaalien demokratioiden ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa koskevien sitoumusten uskottavuus. Koskeeko uskonnonvapaus vain niitä, jotka taipuvat uskonnollisiksi valtauskonnon tarjoamaan malliin sopivalla tavalla, vai ulottuvatko

oikeudet myös muihin uskontoihin ja uskonnottomiin?

Kulttuuri ja perinne liitetään julkisessa keskustelussa kansakunnan moraaliin ja "meidän arvoihimme". Tietyn uskonnon kehystäminen kulttuuriksi mahdollistaa sekä halutun yhteisön eli "meidän" suojaamisen että sen ulkopuolelle jäävän "toisen" hallinnan. Se, mikä määrittyy uskonnoksi jaetun kulttuurin sijaan, altistuu syrjäyttämisen, tarkkailun ja hallinnan alle, kun taas kulttuuristettu uskonto jää hallittavallan ulkopuolelle. Beamanin mukaan kulttuuristaminen tarkoittaa universalisointia, jolla on halvaannuttava vaikutus: se pystyttää tiettyjen symbolien ja käytänteiden ympärille suojaavan kilven, joka estää kritiikin. Yhteiseksi ja jaetuksi kehystetyn kulttuurin vastustajat ja siihen liitettyjen käytänteiden ja symbolien haastajat leimaantuvat "toisiksi", järjettömiksi, radikaaleiksi tai julmiksi.

Beamanin tutkimuksen esimerkitapaukset käsittelevät niin kutsuttuja sekulaareja yhteiskuntia, joissa korostetaan uskonnonvapautta ja valtion neutraalia asemaa suhteessa uskonnollisiin yhteisöihin. Tästä näennäisestä neutraaliudesta huolimatta valtauskonto nauttii niissä silti etuoikeuksia. Beaman toteaa tulostensa haastavan oletuksen, että sekulaari tarkoittaisi neutraalia tilaa, joka mahdollistaa erilaisten ryhmien ja yksilöiden tasavertaisen mukanaolon. Sekulaariksi mielletyn yhteiskunnan lainsäädäntö voi paitsi suojata vapauksia ja oikeuksia, myös ylläpitää epätasa-arvoisia suhteita ja etuoikeuksia.

Kulttuuristamisella on vaikutusta myös siihen uskontoon, joka määritellään kulttuuriksi. Beamanin mukaan valtauskonnon symbolien ja käytänteiden kehystäminen kulttuuriksi laajentaa kyseisen

uskonnon vaikutusta ja vapauttaa sen sellaisten lakikategorioiden rajoitteista, jotka voisivat haastaa sen asemaa. Toisaalta uskonto myös maksaa hintaa, kun se konstruoidaan kulttuuriksi. Danièle Hervieu-Légeriin viitaten Beaman toteaa, että uskonnon liittäminen osaksi traditiota, jatkuvuutta ja yhdenmukaisuutta kieltää siltä sosiaalisen ja kulttuurisen muutosvoiman modernissa yhteiskunnassa. Tämä näkökulma kyseenalaistaa defensiivisen kulttuuristamisstrategian suotuisuuden valtauskonnolle pitkällä aikajänteellä.

Beaman korostaa, ettei hänen tutkimuksensa tarkoituksena ole kristinuskon historiallisen ja yhteiskunnallisen merkityksen vähätteleminen. Ennemmin hänen lähestymistapansa peräänkuuluttaa tähän merkitykseen sisältyvän vallan kriittistä tarkastelua ja valtauskonnon aseman neuvottelua uudelleen kulttuurisessa tarinassa. Reilun ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan tehtävä ei ole miellyttää enemmistöä tai suojella valta-asemasta ja etuoikeuksista nauttavia instituutioita, vaan luoda inklusiivista todellisuutta. Hyvä yhteiskunta osoittaa halua tunnustaa ja jakaa uudelleen etuoikeuksia silloin, kun ne ovat epätasapainossa.

Tässä korostuksessa ilmenee lähestymistapa, joka on tuttu myös Beamanin aiemmista tutkimuksista. Yhteiskuntakriittinen ote ei ole itseisarvo vaan väline pyrkimyksissä kohti hyvää yhteiskuntaa. Beaman ammentaa inspiraatiota Jacques Derridalta kirjoittaessaan "hyvästä elämästä yhdessä" ("living well together"). Tällä hän viittaa käsitteelliseen laajennukseen rinnakkaisesta ("living together", "vivre ensemble") kohti näkemystä, joka vaatii sitoutumista erilaisuuden kunnioittamiseen ja etuoikeuksien

kriittiseen tarkasteluun sekä "meidän" rajojen uudelleenmäärittelyyn.

Kulttuuristamista voidaankin Beamanin kirjan pohjalta haastaa erityisesti kysymällä, kuka saa kertoa tarinaa siitä, keitä "me" olemme. Beamanin mukaan uskonnon kehystäminen kulttuuriksi luo binääriasetelman, joka vaikeuttaa hyvää elämää yhdessä. Valtauskontoon nojaavalla "meidän kulttuuriimme ja perinteeseemme" vetoavalla tarinalla on taipumus sulkea ulos ei-kristilliset kokemukset ja tarinat sekä häivyttää kolonialistiset historiat, alkuperäiskansojen kokemukset ja uskonnollisten ja uskonnottomien "toisten" äänet. Tämän näennäisinklusiivisen "me"-kielen purkamista ja kyseenalaistamista tarvitaan, jotta sen tilalle voidaan rakentaa uutta tarinaa.

Toinen keskeinen kysymys on, kuinka tarinaa "meistä" olisi parasta sanoittaa. Beaman ammentaa Kenneth Gergenin ajattelusta erotellessaan menneisyyttä ylläpitäviä ja tulevaisuutta muovaavia diskursseja. Siinä missä menneisyyttä ylläpitävät puhuvat korostavat esimerkiksi vertikaalisia sosiaalisia suhteita, rajoja, muodollisuutta, suvaitsevaisuutta ja assimilaatiota, tulevaisuutta muovaavat diskurssit korostavat horisontaalisia suhteita, moninaisuutta, kunnioitusta, tilanteisuutta ja mukaan ottamista. Jos päämääränä on hyvä elämä yhdessä, on Beamanin mukaan hyödyllistä pyrkiä kehittämään erityisesti tulevaisuutta muovaavia diskursseja.

Kolmantena keskeisenä kysymyksenä on, tarkoittaako tulevaisuuteen suuntaava lähestymistapa uskonnollisten symbolien ja käytänteiden hylkäämistä ja poistamista julkisesta tilasta. Beamanin mukaan vastaus ei ole yksiselitteinen. Niin julkisen tilan täyttäminen

valtauskonnollisin symbolein ja käytäntein kuin näiden symbolien riisuminen ja käytänteiden kieltäminen voivat kumpikin osaltaan vieraannuttaa, satuttaa ja luoda jakolinjoja. Beamanin lähestymistavassa olennaista on löytää kontekstuaalisia, paikallisia, osapuolia kunnioittavia (ja usein epätäydellisiä) vaihtoehtoja.

Beamanin kirjan näkökulmat resonoiivat myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Esimerkiksi Teemu Taira on tutkimuksessaan havainnut kulttuuristamisen strategian esiintyvän myös suomalaisessa yhteiskunnassa tavalla, joka pitää yllä valtakirkon hegemoniaa. Kirja herättää kysymään, kuka Suomessa kertoo tarinaa ”meistä” ja mikä on kristinuskon, muiden uskontojen ja uskonnottomien rooli tässä tarinassa. Beaman kirjoittaa uskontososiologian viitekehityksessä, mutta teologit kirja haastaa pohtimaan myös teologisen tutkimuksen roolia ja vastuuta tämän tarinan sanoittamisessa.

Beaman ei kirjassaan kiistä, etteikö kristinuskon eri muotoineen olisi enemmistöuskontona osa länsimaisten demokratioiden kulttuurista maastoa. Kansallisen tarinan uudelleenmuotoilun ei tarvitse tarkoittaa, että kristinuskon roolia väheksytään. Keskeistä on etsiä keinoja ottaa kristinuskon eittämätön kulttuurinen vaikutus todella tavalla, joka ei sulje ulos, vaienna tai syrji vähemmistöjä, vaan purkaa haitallisia rakenteita ja rakentaa toivon horisontteja.

**Anna Sofia Salonen, TT
Tutkijatohtori
Tampereen yliopisto**

JAAKKO NÄRVÄ & JUSSI SOHLBERG (TOIM.)

**Arvoituksia avaruudesta:
Näkökulmia
ufouskomuksiin. Helsinki:
Gaudeamus 2020. 280 s.**

Oletko nähnyt joskus ufon? Monet väittävät nähneensä, ja raportteja havainnoista ja kohtaamisista löytyy kaikista maista. Ufoista onkin viime vuosisadan puolivälin jälkeen ilmestynyt valtaisa määrä kirjallisuutta ja elokuvia. Ufoista puhutaan paljon, mutta mikä oikeastaan on ”ufo”? Jaakko Närvän ja Jussi Sohlbergin toimittamassa kirjassa *Arvoituksia avaruudesta: Näkökulmia ufouskomuksiin* pyritään selvittämään ufoilmiötä suomalaiselle lukijakunnalle. Kirja on yleistajuinen, mutta se on Gaudeamusin kustantama, joten lukija voi odottaa siltä myös painokasta tieteellistä antia. Kirja on artikkelikokoelma, ja sen kirjoittajakuntaan kuuluvat toimittajien lisäksi Elisa Järnefelt, Marko Kananen, Aleks Leppänen, Ilkka Niskanen, Anna-Sofia Pekkarinen, Heikki Pesonen ja Saara Reiman. Kirjoittajat valottavat ufoilmiötä oman asiantuntijuutensa näkökulmasta.

Kirjassa on yksitoista lukua. Närvän ja Sohlbergin laatima johdantoluku antaa tulkinnallisia eväitä ufouskomuksiin. Sen jälkeen seuraa kolmen luvun kokonaisuus, jonka yläotsakkeena on roomalainen ykkönen. Luvuissa tarkastellaan ufohavaintojen ja -tutkimuksen historiaa, ufokontaktiikettä ja ufohavaintojen psykologiaa. Seuraavat kuusi lukua – yläotsakkeenaan roomalainen kakkonen – muodostavat kokonaisuuden, jossa luodaan erilaisia näkökulmia ufoilmiöön ja ufouskonnollisuuteen. Niissä tarkastellaan ufouskomusten ja kristil-

listen uskomusten yhteyttä ja eroja, kristillisiä ufotulkintoja Suomessa, ”muinaiset astronautit” -liikettä, Urantia-kirjaa, Raëlin ufouskontoa, ufouskomusten naurunalaisuutta ja ufoelokuvia. Viimeisenä luvuna on epilogi, jonka otsikkona on ”Tieteen ja mielikuvituksen rajoilla”. Disposition hahmottamista helpottaisi, jos luvut olisi numeroitu (sisäsivuilla numerot kyllä ovat) ja roomalaisilla numeroilla merkityt kokonaisuudet olisi jotenkin nimetty. Nyt lukijan täytyy päätellä johdantoluvusta ja lukujen otsikoista, mikä on kunkin kokonaisuuden luonne.

Kirjallisuusluettelo sisältää teoksia monenlaisista aihealueista. Luettelosta löytyy muun muassa ufotutkimusta, esoteriaa, psykologiaa, filosofiaa, yhteiskuntatiedettä, teologiaa ja tähtitiedettä. Tämä on ymmärrettävää, koska itse ufoilmiö on luonteeltaan useampaan suuntaan aukeava ja monitieteinen. Vaikka ufotutkimus ei olekaan virallinen akateeminen tutkimusala, ufoilmiötä voidaan lähestyä akateemisen tutkimuksen keinoin ihan samalla tavalla kuin mitä tahansa uskomusperinnettä. Esimerkiksi kirjan toimittaja Närvä on väitellyt ufoihin liittyvästä aiheesta. Uskontotiede on varsin luonnollinen lähtökohta ufoilmiön tarkasteluun. Johdantoluvussa esitetään, että teoksessa ”ufouskomuksia tehdään ymmärrettäväksi inhimillisenä elämänaalueena ja avaruusaikamme uskonnollisuutena”. Ufot kuuluvat siis uskonnon maailmaan yleisesti nähtynä. Mielenkiintoista onkin pohtia sitä, missä mielessä ufot ovat yliluonnollisia olioita. Johdantoluvussa todetaan myös, että ufo on ”arkikokemuksemme vastainen ja tieteellisesti mullistava lentolaite” ja ”paranormaali lentolaite, joka esiintyy havaintokokemuksissa ja